

Redaksjonelt

I 2016 har *Tidsskrift for kulturforskning* skiftet redaksjon. Fra og med dette nummeret har redaksjonen hovedsete i Bergen. Vårt første nummer har magi i hverdagen som tema, og Marianne Holm Pedersen ved Dansk Folkemindesamling ved Det Kongelige Bibliotek er temaredeaktør. Dette nummeret inneholder i tillegg to artikler utenfor tema. Gunnar Ellingsen har skrevet om Wilhelm Bjerknæs' bruk av selvbiografiske anekdoter i framstilling av historien til

«Bergensskolen for meteorologi», mens Hanne Weisser har lest balladen om Liti Kjersti opp mot en personlig tragadie og en rettssak i Vest-Telemark tidlig på 1800-tallet. Til sammen viser nummeret fram spennvidden i nordisk kulturforskning. Med dette overlater jeg ordet til temaredeaktøren.

Kyrre Kverndokk
Redaktør

Hverdagens tro og magi i Skandinavian

Det er en populær antagelse, at det moderne samfund ikke levner plass til fænomener såsom magi eller overnaturlige opplevelser. Jo mere rationally og videnskabsorienteret samfundet bliver, jo mere skulle alternative verdensforståelser forsvinde. I praksis holder denne nærmest ideologiske antagelse dog ikke stik. Tværtimod rummer hverdagen i Skandinavian adskillige eksempler på, hvordan mennesker for eksempel undgår handlinger, de formoder bringer ulykke, eller gjør ting, der antages at bringe lykke. Nogle personer går automatisk uden om en stige i stedet for at gå under, andre banker under bordet eller siger 7-9-13 for at forebygge, at held vender til uheld. Sportsfolk har ofte diverse ritua-

ler, som de udfører for at sikre sig succes i den kommende dyst.

Men der er også mere grundlæggende erfaringer med en alternativ virkelighed, der fortsatt gør sig gældende. Nogle mennesker oplever at have særlige evner – til at se, hvad andre ikke kan se, eller til at kurere, hvad klassisk medicin ikke kan få bugt med. Andre mennesker oplever, at selvom man ikke tror på spøgelser, kan man godt møde dem og blive tvunget til at forholde sig til dem.

Formålet med dette temanummer er at sætte fokus på menneskers erfaringer med tro og hverdagsmagi i en skandinavisk sammenhæng. Ved hjælp af en række forskellige eksempler belyser artiklerne, hvor-

dan folketro eksisterer og praktiseres i forskellige sociale sammenhænge inden for den skandinaviske region. Hvordan tilskrives ekstraordinære hændelser eller hverdagsmagiske praktikker mening i hverdagen? Hvordan kan man forholde sig til det, der *ikke* giver mening? Og hvilke sammenhænge eksisterer på tværs af tid? Ved at kombinere historiske og nutidige studier viser temanummeret, at historisk kontinuitet ikke står i modsætning til løbende forandringer. Skikke og traditioner, der allerede er beskrevet i den tidlige folkloristik, har fortsat en relevans, men de forandrer sig i relation til den samtid, de praktiseres i.

Inden for etnologien, folkloristikken og antropologien er det ikke nogen overraskelse, at forskellige rationaliteter ikke nødvendigvis er modsætninger i menneskers hverdag og verdensforståelse. Hvert forskningsfelt har lange, om end måske forskellige, traditioner for at beskæftige sig med dette tema. Formålet her er ikke at 'forny' disse faglige tilgange, men derimod det mere beskedne ønske om at afsøge, hvordan forskellige faglige og metodiske perspektiver kan supplere hinanden. I metodisk forstand er det således temanummerets mål at kombinere historiske og nutidige studier inden for etnologiske og antropologiske tilgange. Artiklerne er baseret på både arkivstudier og feltarbejde, og tre bidrag bygger på materiale fra nordiske traditionsarkiver. Artikelsamlingen understreger således i sin helhed, hvordan en kombination af metoder såsom feltarbejde, spørgelister og arkivstudier kan bidrage til afdækningen af tro og magi i Skandinavien. Temanummeret er resultatet af et seminar, der blev afholdt på Det Kongelige Bibliotek i København, i forbindelse med Dansk Folkemindesamlings fireårige fokus på hverdagens tro og magi.

Artiklerne i dette nummer

Fredrik Skotts artikel om hverdagsmagi i Sverige ser på de ordspil, børn bruger, når de siger det samme ord på samme tid. Skott har udsendt flere spørgelister og har samlet modtaget næsten 500 besvarelser. På baggrund af disse viser Skott, hvordan skikken har udviklet sig siden 1950'erne.

Mens de tidligere ordspil ofte handlede om kollektive ønsker og lykke, er der sket en ændring imod mere konkurrenceprægede ordspil, der indeholder et aspekt af magt. Skott påpeger således, hvordan generelle samfundsændringer fra en betoning af det kollektive til det mere individualiserede også afspejler sig i børns hverdagsmagi. Ritualer kan dermed bruges til at forstå, hvilke værdier og normer, der har betydning i samtiden.

En lignende udvikling beskrives af Vibeke Steffen i hendes artikel om evnen til klarsyn, og hvordan den er blevet praktiseret omkring begyndelsen af 1900-tallet og i dag. Empirisk bygger Steffens artikel på feltarbejde blandt nutidens clairvoyante i Danmark, suppleret med en analyse af historisk materiale fra Dansk Folkemindesamlings arkiv. På baggrund af udvalgte eksempler argumenterer Steffen for, at evnen til klarsyn er «en måde at sætte ord på følelser og samfundsmæssige forhold, der på et givent tidspunkt giver anledning til kollektiv bekymring». Mens dette udgør en kontinuitet på tværs af historien påpeger Steffen imidlertid, at der er sket en professionalisering og individualisering af evnen til klarsyn, der følger generelle tendenser i den samtid, klarsynet praktiseres i.

Lars Christian Kofoed Rømer diskuterer i sin artikel, hvordan oplevelser og forståelser af gengangere har udviklet sig igennem tiden. Med udgangspunkt i historisk materiale fra Dansk Folkemindesamling belyser Rømer, hvordan gengangere i sagn fra 1800-tallet bliver beskrevet som fysiske

rester af døde kroppe, der må manes i jorden eller på andre måder korporligt bindes fast for at undgå, at de skader de levende. Rømer sammenligner dette med nutidige fortællinger om oplevelser af spøgelse, der i langt højere grad fokuserer på «tilstedeværelsen af fravær». Selvom de døde i dag primært manifesterer sig igennem sanselige oplevelser hos de levende, betyder dette ikke, at de kan betragtes som flagrende eller meningsløse. Tværtimod argumenterer Rømer for, at de døde ofte alligevel kan genkendes på grund af specielle karakteristika eller de relationer, de antages at indgå i.

Mens Rømer således finder historisk kontinuitet i oplevelser af de døde, diskuterer Kirsten Marie Raahauge, hvordan menneskers møder med spøgelse ikke desto mindre kan skabe «sprækker» i det, der normalt kan forklares. Baseret på feltarbejde og mere end 100 interviews om hjemsogte huse i Danmark viser Raahauge, hvordan det for de hjemsogte kan være svært at finde mening i oplevelserne, samtidig med at disse hændelser er «generøse» i og med, at de åbner for nye fortolkningsmuligheder. Dette rejser en række metodiske og teoretiske spørgsmål til antropologen. Raahauge tager således læseren med på en tour de force igennem de forskellige perspektiver, hun forsøgte at anvende til at skabe mening i et felt, hvor antagelser om

særlige rumlige forhold, særlige slags mennesker, særlige slags spøgelse og særlige narrative genrer alle blev nedbrudt.

Et langvarigt antropologisk feltarbejde udgør også grundlaget for Harald Beyer Brochs artikel om erhvervsfiskeri i det nordlige Norge. I artiklen undersøger Broch, hvordan erfaringer, viden, tro, magi og moderne teknologi forstås og anvendes af yngre fiskere. Mens teknologi og uddannelse er uundværlige elementer i moderne fiskeri, eksisterer også andre former for viden og erfaringer, der tages i brug i forskellige situationer i hverdagen. Hvad må man gøre og ikke gøre ombord på en båd? Hvilke handlinger giver held og uheld? Og hvad kan ellers påvirke en god fangst? Brochs artikel viser, hvordan magiske sammenhænge indgår som et af flere meningskabende elementer i en hverdag på havet.

Samlet understreger de fem artikler, hvordan tro og magi fortsat er en integreret del af nutidige forestillingsverdener. Studiet af disse fænomener belyser, hvordan vi mennesker giver mening til den tid og de samfund, vi befinder os i.

God fornøjelse med læsningen!

Marianne Holm Pedersen
Temaredektør